

مدیریت شهری و امنیت غذایی

گردآورنده

➔ محمدجعفر رنجبر

۱۳۹۵

www.ketab.ir

	سرشناسه	: رنجبر، محمدجعفر، ۱۳۵۶ -
	عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت شهری و امنیت غذایی / گردآورنده محمدجعفر رنجبر.
	مشخصات نشر	: تهران : شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۹۵.
	مشخصات ظاهری	: ۱۰۸ص: جدول، نمودار(بخشی رنگی).
	شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۲۸-۶۰-۸ : ریال ۵۵۰۰۰
	وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
	یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۰۵ - ۱۰۷.
Food security -- Iran	موضوع	: امنیت غذایی -- ایران
	موضوع	:
Food supply-- Iran-- Government policy	موضوع	: مواد غذایی -- ایران -- تامین -- سیاست دولت
	موضوع	:
Food supply-- Iran -- Planning	موضوع	: مواد غذایی -- ایران -- تامین -- برنامه‌ریزی
	موضوع	:
Food supply -- Forecasting	موضوع	: غذایی -- تامین -- آینده‌نگری
	موضوع	:
	موضوع	: بردار -- ایران -- برنامه‌ریزی
Municipal government -- Iran -- Planning	موضوع	:
	شناسه افزوده	: شهرداری تهران، مراکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
Tehran Municipality. Tehran Urban Planning and Research Center	شناسه افزوده	:
	رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ / الف ۹۲٫۹ / H
	رده بندی دیویی	: ۳۳۸ / ۱۹۵۵
	شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۲۲۶۶۶

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

مدیریت شهری و امنیت غذایی

گردآورنده: محمدجعفر رنجبر
 ویراستار: محمد تقی پور
 صفحه‌آرایی و طراحی جلد: معاونت علم و فناوری
 نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵
 چاپ: فاطرنگار
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 بهای: ۵۵،۰۰۰ ریال
 ناشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۲۸-۶۰-۸

کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.

نشانی: خیابان شریعی، خیابان بل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان آقابزرگی، شماره ۳۲

کد پستی: ۱۹۶۴۲۵۶۱۱

تلفن: ۲۳۳۹۲۰۸۲

http://rpc.tehran.ir

info@rpc.tehran.ir

سخن نخست

امروزه، دسترسی به غذای سالم با مقدار و قیمت مناسب به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین نیازهای انسان شهرنشین، اهمیت برنامه‌ریزی برای تأمین «امنیت غذایی شهروندان» را دوچندان می‌کند.

غذا مسأله‌ای شهری است که بر اقتصاد محلی، محیط‌زیست، سلامت عمومی، کیفیت محله‌ها و به بیانی روشن‌تر بر کیفیت زندگی شهری تأثیر می‌گذارد؛ با این‌همه مدیریت شهری، نقش مستقیمی در سیاست‌های ملی (امنیت غذایی، کشاورزی و...) ندارد اما می‌تواند برای بهبود دسترسی به غذا در مناطق شهری به‌ویژه محله‌های کم‌درآمد و فقیرنشین، بسیار سببی باشد.

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران با توجه به رسالت خویش مبنی بر حمایت از پژوهشگران و تأمین منابع علمی و مطالعاتی برای محققان و مدیران شهری، بر آن شد تا کتاب پیش‌رو در حوزه امنیت غذایی را چاپ کند.

امید است این کتاب بتواند آغازگر راهی باشد که توجه پژوهشگران، کارشناسان، برنامه‌ریزان و مدیران در سطوح ملی و محلی را به نقش مدیریت شهری در تأمین امنیت غذایی جلب کند.

بابک سخاوری

رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۳	فصل اول: امنیت غذایی
۱۸	اهمیت امنیت غذایی
۲۳	امنیت غذایی
۲۶	سطح تحلیل در امنیت غذایی
۳۱	معیشت در امنیت غذایی
۳۳	نقش آگاهی و فرهنگ تغذیه‌ای در تأمین نیازهای غذایی
۳۵	شاخص‌های اندازه‌گیری امنیت غذایی
۴۵	فصل دوم: مدیریت شهری و امنیت غذایی
۴۷	گسترش شهر و شهرنشینی
۴۸	تأثیر شهرنشینی بر امنیت غذایی
۵۱	امنیت غذایی و مدیریت شهری
۵۳	غذا، سامانه‌ای شهری
۵۷	ارکان سامانه تأمین و توزیع غذای شهر (FSDS)
۵۷	زیرسامانه تأمین غذای شهر
۵۸	زیرسامانه توزیع غذای شهر
۵۹	مدیریت شهری
۶۱	اهداف مدیریت شهری
۶۲	خدمات و زیرساخت‌های شهری

فصل سوم: بایسته‌های قانونی تأمین امنیت غذایی

۶۵	
۶۷	بایسته‌های بین‌المللی
۶۹	بایسته‌های ملی
۶۹	قانون اساسی
۶۹	سند ملی افق چشم‌انداز ایران در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی
۷	برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۷۱	قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۷۳	قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۷۴	بایسته‌های محلی

فصل چهارم: تجربه‌های ایران بهان

۷۹	تجربه‌های مدیریت شهری ایران در زمینه امنیت غذایی
۸۸	تجربه‌های جهانی مدیریت شهری در حوزه امنیت غذایی
۸۸	اندونزی
۹۰	آمریکا، دیترویت
۹۰	آمریکا، سان‌فرانسیسکو
۹۱	برزیل، بلوهورایزن
۹۳	کانادا
۹۴	کانادا، تورنتو
۹۴	انگلستان، لندن
۹۶	توصیه‌های بین‌المللی فائو برای کشورهای در حال توسعه

۱۰۵ منابع فارسی

۱۰۷ منابع لاتین

مقدمه

غذا و تغذیه از جمله نیازهای بنیادی جامعه بشری و تأمین آن در مقوله امنیت غذایی نهفته است. مطالعات نشان می‌دهد امنیت غذایی یک موضوع چندبعدی بوده و تأمین پایدار آن در جامعه به بهبود بسیاری از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی وابسته است. (بخشی، ۱۳۸۷) گسترش شهرنشینی زمین‌های کشاورزی را می‌بازد و تولید مواد غذایی را از شهر دور می‌کند. این پدیده سبب افزایش هزینه فعالیت‌های مرتبط با توزیع غذا در شهرها می‌شود؛ از این رو، در جاهایی که زیرساخت‌ها و خدماتی نظیر حمل‌ونقل، ذخیره‌سازی، کشاورزخانه‌ها به شهرها می‌رسد؛ از این رو، در جاهایی که زیرساخت‌ها و برنامه‌های هم برای توسعه و ارتقای آن‌ها وجود ندارد، تولید بجران‌ساز شود؛ وضعیتی که در بیشتر شهرهای کشورهای در حال توسعه وجود دارد. در کشورهایی (مانند شوروی سابق) که رشد جمعیت، شهرها و شهرنشینان سرعت بالایی دارد، این مسئله بسیار قابل ملاحظه است و در قرن شهرها، فراهم کردن غذا برای شهرنشینان به ویژه فقرا چالشی بزرگ خواهد بود. (Argenti, 2002) تا سال ۲۰۴۰ آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین ۷۵ درصد شهرنشینان را در خود جای خواهند داد؛ همچنین ۸۵ درصد فقرا، آمریکای لاتین و ۴۰ تا ۴۵ درصد فقرا آسیا و آفریقا، شهرنشین خواهند بود. (RUAF, 2015)

بخش قابل توجهی از تولید مواد غذایی در شهرها یا حاشیه شهرها رخ می‌دهد نه اغلب فاقد زمین مناسب، آب سالم و نهاده‌های کافی هستند. هر روز مواد غذایی بیشتری در مناطق شهری تولید می‌شود. تقاضای زمین، مسکن، صنعت و زیرساخت با تولیدات کشاورزی در شهرها و حاشیه شهرها رقابت می‌کند؛ اگر برای تولید مواد غذایی در شهرها سرمایه‌گذاری نشود، چاره‌ای جز تأمین مواد غذایی از فواصل دورتر نیست. در این حالت غذا باقیمت بالاتری به مصرف‌کننده می‌رسد و از این رو تعداد بیشتری از شهرنشینان (به ویژه فقرا) از غذا محروم خواهند شد. (Argenti, 2000)

1. Century of cities
2. Urban food production
3. Periurban food production

شهردار کلان‌شهر تهران درباره امنیت غذایی می‌گوید:^۱

«با همه مشکلاتی که در بعد ساختاری و اشکالاتی که در نظام اداری و سیاسی کشور داریم، مهم‌ترین وظیفه بنده تلاش برای ارتقای کیفیت زندگی مردم در ابعاد مادی و معنوی است. این مأموریتی است که قانون بر دوش من گذاشته است. در گذشته نه مردم چنین توقعی را از شهرداری داشتند و نه مجموعه شهرداری چنین وظیفه‌ای را احساس می‌کرد. مسائل آموزشی، تربیتی، سلامت و بهداشت روانی اموری هستند که مدیریت شهری نمی‌تواند به آن‌ها بی‌توجه باشد. این کارها اگرچه خارج از چارچوب‌های اداری ماست و در قانون به‌طور شفاف ذکر نشده ولی ما به آن‌ها به‌عنوان یک وظیفه می‌پردازیم. منافع ملی، وظیفه انسانی، اسلامی و عقل به ما این کار را یکتا می‌سند. ما هویت شهر را هویت شهروندان می‌دانیم. ما چرا به کالبد شهر می‌پردازیم؟ چرا به خیابان‌ها، سازه‌های ترافیکی و خودروها توجه می‌کنیم؟ این‌ها به‌خودی‌خود موضوعیت ندارند بلکه باید در خدمت انسان باشند. خودروها باید به انسان خدمت کنند ولی اگر جان و روح شهروندان را به خطر بیندازد و فرسوده کنند، چه ارزشی دارند؟ در این مسائل ما باید شجاعانه تصمیم بگیریم. ما باید با یک نگاه جامع‌نگر به موضوعات توجه کنیم؛ از این‌رو خدمات ما در تهران فی‌نفسه موضوعیت ندارند مگر آنکه در خدمت شهروندان و در مسائل روحی و روانی آن‌ها اثرگذار باشند. در این میان موضوع سلامت و امنیت غذایی که از مهم‌ترین دغدغه‌های همه حکومت‌ها و دولت‌هاست، دغدغه همیشگی ما در شهر است؛ بوده است؛ بنابراین لازم است که این کار را بسیار عاقلانه پیش ببریم. در عین حال باید بدانیم که چیزی که کشور ما را در خیلی جاها زمین‌گیر کرده، فاصله بین تولید و مصرف است. ما باید برای سال‌های آینده موقودهای که در این فرآیند وجود دارد یعنی توزیع، وارد شده و ایفای نقش کنیم؛ همچنین به موضوع سلامت و امنیت غذایی باید توجه کنیم؛ البته ما به دنبال این نیستیم که شهرداری جایگزین بخش خصوصی شود بلکه بیشتر درصددیم نقش نظارتی برای ارتقای کیفیت زندگی مردم داشته باشیم. ما ضمن اینکه از بخش خصوصی حمایت می‌کنیم، در تلاشیم بر مردم اجحافی نشود.»

کتاب پیش‌رو علاوه بر تبیین مفاهیم و ابعاد امنیت غذایی، مدیریت شهری و ارتباط آن‌ها، نقش‌ها و تجربه‌های مدیریت شهری در حوزه تأمین امنیت غذایی شهری را بررسی می‌کند.